

LBDIS

We know
books

HANS URS

VON BALTHASAR

Explorări în teologie

I. Verbum Caro

Traducerea din limba germană de
Maria-Magdalena Anghelescu

Galaxia Gutenberg
2023

CUPRINS

Cuvânt înainte	6
PRIMA PARTE.....	9
Cuvânt, Scriptură, tradiție	11
Cuvânt și istorie	26
Implicațiile cuvântului.....	43
Dumnezeu vorbește ca om.....	64
Revelație și frumusețe.....	87
Cuvânt și tăcere	115
PARTEA A DOUA.....	133
Locul teologiei	135
Caracteristicile creștinătății.....	146
Teologie și sfințenie	165
Spiritualitate.....	190
Acțiune și contemplație	205
Universalismul creștin.....	218
Schiță de eshatologie.....	231

Scriptura este Cuvântul lui Dumnezeu care dă mărturie despre Cuvântul lui Dumnezeu. Cuvântul unic apare astfel mai întâi ca împărțit într-un cuvânt mărturisit și un cuvânt martor. Cuvântul mărturisit este în centrul său Isus Hristos, Cuvântul etern al Tatălui, care, Cuvânt fiind, a luat formă de trup pentru a da mărturie în trup de adevărul și viața lui Dumnezeu, pentru a reprezenta și a fi adevărul și viața lui Dumnezeu întrupate. Centrată pe această apariție a Cuvântului este întreaga revelație a mântuirii, în ambele direcții: înainte, trecând prin apostoli și istoria Bisericii până la vremurile de pe urmă, înapoi prin manifestările în cuvânt și istorie ale lui Dumnezeu din Vechiul Legământ, prin Lege și profeți, până la creație inclusiv, căci Dumnezeu „ține toate cu Cuvântul puterii Sale” (Evrei 1,3), totul a fost creat de Cuvânt, întru Cuvânt și pentru Cuvânt, Cuvântul „este mai înainte decât toate și toate prin El sunt așezate” (Coloseni 1,16-17), și nu doar ca Logosul lui Dumnezeu, ci și ca Fiul Omului El este „Cel dintâi și Cel din urmă” (Apocalipsa 1,18). Cuvântul mărturisitor este seria Scripturilor care, de la Geneză până la Apocalipsă, însoțește revelarea continuă a Cuvântului în trup și o prinde ca într-o oglindă, distingându-se astfel mai întâi în această funcție de ea.¹ Cuvântul revelației este Cuvântul în modul acțiunii: Dumnezeu este angajat de fapt în comunicarea-de-sine. Cuvântul Scripturii este Cuvântul în modul contemplării propriei sale acțiuni, al înregistrării interpretative. Acest lucru nu poate fi realizat în mod valid și adecvat de nimeni altul decât de Cuvântul însuși, deoarece numai Dumnezeu poate măsura toată anvergura revelației sale și poate crea cuvântul uman valid care să o capteze. Cuvântul revelației este în primul rând Fiul, care vorbește despre Tatăl prin Duhul Sfânt. Cuvântul Scripturii este lucrat în primul rând de Duhul Sfânt, care, ca Duh al Tatălui, îngăduie, însoțește, luminează și interpretează întruparea (viitoare și actuală) a Fiului și care, ca Duh al

¹ În această distincție ne deosebim de unii protestanți. Sfânta Scriptură nu este identică cu revelația; cu toate că ea însăși este Cuvântul lui Dumnezeu, este acest lucru în modul mărturiei, al atestării propriei revelații, și anume în modul autoatestării sale în literă, față de care există și alte moduri ale autoatestării sale.

Fiului, formulează interpretarea de sine a acestuia în forme permanente, atemporale.

Astfel, la prima vedere, cele două linii ale cuvântului-mărturie și ale cuvântului-martor par să se desfășoare paralel în istoria mântuirii. Dar această aparență înșală. Ambele forme ale Cuvântului sunt, în cele din urmă, Cuvântul unic al lui Dumnezeu, care în revelația unică se atestă pe sine. Două raționamente pot lămuri acest lucru.

1. Există desigur puncte din istoria mântuirii în care divergența celor două forme ale Cuvântului este foarte clară. În Evanghelie, de exemplu, Domnul vorbește, trăiește, acționează, fără să țină deloc cont de înregistrarea scrisă. Acest lucru este efectuat mai târziu de către martorii oculari călăuziți de Duhul Sfânt, care lucrează deja aici ca Duh al Bisericii. Duhul a fost într-un fel cel mai atent ascultător al Cuvântului, dar care, fiind el însuși persoană divină, așterne adevărul divin în Scripturi așa cum l-a auzit el însuși ca Duh și așa cum i se pare că este important pentru Biserică. Același lucru se poate spune despre faptele apostolilor și despre cartea care consemnează Faptele Apostolilor, precum și despre toate cărțile istorice ale Vechiului Testament. Dar deja începând cu profeții și mai ales în Apocalipsă această divergență este mai puțin vizibilă. Desigur, și aici Cuvântul poate să se fi adresat întâi profeților, „personal”, într-o revelație mai întâi „privată”, și a fost făcut public abia mai târziu, fără a se putea stabili dacă acest lucru a trebuit să se petreacă mai întâi oral, pentru ca abia apoi să fie consemnat în scris, sau dacă nu cumva uneori a putut fi din capul locului așternut într-o formă scrisă. Revelația făcută profeților și promulgarea de către profeți sunt foarte apropiate și constituie aproape un unic act de revelație, purtat de Duhul în slujba întrupării viitoare sau trecute a Fiului. Cele două acte se suprapun total acolo unde nu mai avem posibilitatea de a presupune o revelație premergătoare consemnării scrise, ca în cazul cărților sapiențiale. Aici revelația se produce direct în condeiul celui inspirat. La fel ca în Epistolele apostolilor. Dacă în cele șapte scrisori ale Apocalipsei se mai percepe o anumită tensiune – Duhul dictează scrisoarea către biserici mai întâi apostolului Ioan, care o scrie (simultan sau ulterior) –, în Epistolele obișnuite ale apostolilor această tensiune este eliminată. Cu toate acestea, nu vom putea ignora caracterul interpretativ, cvasi-contemplativ al cărților sapiențiale, ca și al scrisorilor apostolilor: așa cum acelea sunt o interpretare a istoriei mântuirii evreilor și a Legii lor pentru poporul lui Dumnezeu, acestea sunt interpretarea Evangheliei

pentru Biserică. Rezultă de aici că trecerile între cuvântul mărturie și cuvântul martor sunt fluide: de la opoziția clară până la identitatea de fapt. Revelația, prin urmare, precedă în parte Scriptura și se produce, în parte, în ea sau altfel spus: Scriptura este părtașă la revelația de sine a lui Dumnezeu în Hristos prin Duhul.

2. A doua considerație pătrunde mai adânc și distruge până la urmă ideea unui paralelism între cuvântul mărturie și cuvântul mărturisitor. Cuvântul central pe care îl rostește Dumnezeu și care rezumă în sine toată diversitatea cuvintelor lui Dumnezeu ca unitatea și scopul lor, este Isus Hristos, Dumnezeu întrupat. Dar el a apărut sub semnul ascultării, pentru a împlini tot ceea ce era al Tatălui și pentru a răscumpăra și justifica astfel creația. Și împlinește aceasta lăsând ca existența sa pământească să fie modelată pas cu pas ca acest Cuvânt care s-a făcut trup de către toate formele Cuvântului din Lege și profeți. El trăiește în așa fel încât Scripturile să se împlinească. Asimilează deci în viața sa cuvântul-Scriptură, făcându-l să trăiască în el, să devină trup, concretețe și plinătate. În cursul vieții sale, devin evidente ambele lucruri: Cuvântul se face tot mai mult trup, dând abstracțiunii Legii și futurismului profeției caracterul prezenței divine, concrete, iar trupul se face tot mai mult cuvânt, pentru că reunind în sine din ce în ce mai multe cuvinte ale Scripturii face din existența sa pământească expresia desăvârșită a tuturor revelațiilor anterioare ale lui Dumnezeu. Este comentariul lor viu, interpretarea lor autentică, așa cum a fost intenționată dintotdeauna. Nu îndeplinește doar fiecare cuvânt al Tatălui care vine vertical din ceruri, ci și fiecare cuvânt orizontal rezervat lui de istoria și tradiția scripturală. Iar dacă, pe de o parte, este împlinirea finală, ca cel venit în sfârșit, pe de altă parte, ca ființă vie, el este o împlinire în devenire, o împlinire progresivă. Iar fiindcă este deopotrivă ambele la un loc, faptul că așa rămâne deschide posibilitatea să existe o Scriptură și după el, desigur, de un cu totul alt caracter. Legea și profeții fuseseră ca o prefigurare formală a Cuvântului care urma să se întrupeze: erau Cuvântul lui Dumnezeu într-o formă umană, și anume expresia adecvată a revelației, un Cuvânt care nu putea fi relativizat, care nu putea fi depășit. În acest sens, cuvântul Vechilor Scripturi era, ca stabilirea punctului de mediere, locul și forma în care Dumnezeu urma să se apropie de ființa umană și să-i fie disponibil. Deci nu degeaba Legea a avut pentru omul de atunci un rol care a prefigurat Euharistia Noului Legământ, așa cum reiese, de exemplu, din tot Psalmul 119. Faptul că, deși Hristos rezumă în umanitatea sa Scriptura și realizează în sine toate

făgăduințele ei de viață veșnică (Ioan 5,39-40), o nouă Scriptură mai poate exista și după el este dovada că împlinind el nu distruge ceea ce este al Tatălui, mai mult, că nu împlinește într-un mod care închide (așa cum fac oamenii), ci deschizând (așa cum face Dumnezeu), că din împlinirea sa el face noi promisiuni, pentru a rămâne mereu cel care este: cel care împlinește, mereu acum, mai presus de orice așteptare.¹ Căci Domnul rămâne în trup ceea ce este: Cuvântul. El nu se distanțează de ceea ce s-a spus înaintea sa, dar la fel de puțin de ceea ce a spus el însuși și de ceea ce se relatează despre el. Evanghelia este învățătura vie ce vine de la el, devenită Scriptură și astfel permanentă ecleziastic, dar o Scriptură nouă, „întrupată”, în părtășie vie cu trupul său și deci cu ființa sa vie inspirată. Așa cum însuși cuvântul pe care îl rostește ca întrupat este inspirat de Duhul Sfânt, tot astfel este și cuvântul scris, a cărui inspirație nu este în niciun caz doar un fapt trecut, finalizat, ci o calitate permanentă, extrem de vie, care rămâne lipită de el de-a lungul veacurilor și care îi permite Domnului să dovedească în acest cuvânt că, în împlinirea sa ca duh, el rămâne, dincolo de orice finalizare, dincolo de orice literă, cel mereu mai mare, mereu mai viu, mereu copleșitor. Dacă cel întrupat absoarbe pe de o parte în el Scriptura ca să facă din ea pe deplin ceea ce este: Cuvântul lui Dumnezeu-Tatăl în Fiul, pe de altă parte el o eliberează din sine ca să facă din ea pe deplin ceea ce este: Cuvântul Duhului, pe care îl trimite la sfârșitul misiunii sale pe pământ și în întoarcerea sa la Tatăl.

În ambele forme, Scriptura nu este un cuvânt-mărturie separat de un cuvânt-mărturisitor, ci Cuvântul unic al lui Dumnezeu în unitatea întrupării sale.

În acest context, afirmația Părinților Bisericii că Scriptura este trupul Logosului capătă o nouă greutate. Totuși, dacă nu vrem să vedem în această afirmație doar arbitrar și alegorism, va trebui să o delimităm mai precis în întregul proces al întrupării. Se poate vorbi în mai multe sensuri despre trupul lui Hristos. Forma de bază și inițială a „trupului” său este

¹ „«Cuvintele Mele nu vor trece»: Ne putem întreba dacă nu cumva cuvintele lui Moise și ale profeților au trecut, dar cuvintele lui Hristos nu au trecut; căci ceea ce a fost profețit de acelea s-a împlinit, în timp ce cuvintele lui Hristos sunt pe cale de împlinire și se împlinesc zilnic și niciodată nu s-au împlinit prea mult. Căci ele sunt cele care s-au împlinit și se împlinesc în sfinți și se vor împlini și de acum înainte. Sau poate că nu ar trebui să spunem nici măcar că acele cuvinte ale lui Moise și ale profeților s-au împlinit pe deplin, căci în adevăratul lor sens și ele sunt cuvintele Fiului lui Dumnezeu și se vor împlini mereu.” Origen, *Series Comm. in Mt.* nr. 54, Berliner Ausgabe vol. 11, 123-4.

trupul istoric, primit din Maria, în care a trăit pe pământ și în care s-a înălțat la cer. Forma finală și scopul întrupării sale este trupul mistic (dar nu mai puțin real), Biserica, încorporarea umanității în trupul istoric și, prin el, integrarea în Duhul lui Hristos și al lui Dumnezeu. Dar pentru a face evident faptul că trupul istoric și cel mistic nu sunt două lucruri disparate, ci o strictă unitate, există două forme intermediare de materialitate care marchează trecerea de la prima la a doua formă de trup: Euharistia și Scriptura. Ele transmit credincioșilor Logosul unic, care în sine este origine și scop, pentru a le face din el calea (*via*); și anume, Euharistia în măsura în care este viața divină (*vita*), Scriptura în măsura în care este cuvântul și adevărul divin (*veritas*). Euharistia este minunata ocazie de a elibera trupul lui Hristos de limitele spațiului și timpului, de a-i înmulți în mod misterios prezența, fără ca el să-și piardă prin aceasta unitatea, și, oferindu-l fiecărui creștin ca hrana necesară și indispensabilă (Ioan 6,53-58), să fie asimilați toți trupului lui Hristos, făcând din ei un singur trup care pulsează de viață divină. Prin Euharistie, Biserica ia ființă ca trup al lui Hristos: pe măsură ce trupul unic al lui Hristos se multiplică, umanitatea fragmentată se unifică în el. „Pâinea pe care o frângem nu este oare împărțșirea cu trupul lui Hristos? Ca o pâine, *un* trup suntem cei mulți; căci toți ne împărțșim dintr-o (singură) pâine” (1 Corinteni 10,16-17). Scriptura îl conține pe Domnul ca Duh și Cuvânt, în aceeași separare minunată de timp și spațiu, fără ca prin aceasta Cuvântul să înceteze să fie unic și concret. Așa cum trupul unic nu încetează câtuși de puțin prin Euharistie să fie trupul istoric unic al lui Hristos, tot astfel nu încetează Cuvântul său să fie prezent în Scriptură ca unic și concret. Ambele forme de mediere au acest lucru în comun: faptul că universalizează trupul lui Hristos, fără a-i răpi concretețea. Valabilitatea generală a cuvintelor Scripturii nu se raportează la universalitatea abstractă a adevărului universal uman. Cuvântul Scripturii îl face prezent pe Domnul întrupat într-o manieră analogă celei în care trupul euharistic face prezent trupul istoric al Domnului. Origen îi îndeamnă pe creștini să primească cuvântul Scripturii cu aceeași evlavie cu care primesc trupul Domnului în Euharistie. Iar „*Imitația lui Hristos*” a continuat tradiția Părinților: „Două lucruri îmi sunt necesare în această existență și fără acestea două nu aş putea trăi: Cuvântul lui Dumnezeu este lumina, iar sacramentul său este pâinea vieții pentru sufletul meu. Se poate spune și că sunt două mese întinse în odaia Bisericii lui Dumnezeu. Una este masa sfântului altar; pe ea se află pâinea sfântă, prețiosul trup al lui Isus Hristos. Cealaltă este

masa Legii sfinte; pe ea se află sfânta învățătură care ne îndrumă în credința adevărată și care pătrunde până în spatele catapetesmei, adânc, până în sfânta sfintelor.” (Cartea 4, cap. 11) „Așa cum și Biserica Catolică nu are, alături de trupul și sângele Domnului, nimic atât de înalt și de sacru precum Cuvântul lui Dumnezeu din Sfânta Scriptură.”¹ Ambele sunt posibile doar între Hristos cel istoric și trupul său, Biserica, ambele sunt daruri exclusive ale Mirelui pentru mireasa lui și ambele sunt necomestibile, inaccesibile și inadecvate pentru cei din afară. Se spune că martirii au murit pentru a nu preda Scripturile în mâinile păgânilor, așa cum Tarcisie a murit pentru a nu le preda Euharistia. Ambele forme sunt lucrări exclusive ale Duhului asupra a ceea ce este al Fiului: Duhului trebuie să-i fie atribuit miracolul transsubstanțierii ca și al formei scripturale a Cuvântului. Căci este sarcina Duhului formarea trupului mistic al lui Hristos prin universalizarea lui Hristos cel istoric. Faptul că Scriptura nu conține Cuvântul în felul unui sacrament nu schimbă nimic din adevărul profund al acestei înrudiri. Căci, așa cum în sacrament Domnul este întotdeauna gata să se dăruiască și să lucreze în cel care îl primește în credință vie, tot astfel nu este mai puțin dispus să se deschidă personal ca adevăr și Cuvânt și să-i dăruiască mereu acum întâlnirea cu Cuvântul divin al revelației celui care se apropie de Scriptură rugător, căutător și însetat. „*Per Evangelica Dicta deleantur nostra delicta.*”^{2*}

De aici pot deveni clare legăturile dintre *Scriptură și tradiție*. Cuvântul Scripturii este un dar al Mirelui către mireasa lui, Biserica. Îi este destinat Bisericii și, în această măsură, îi aparține Bisericii; dar este Cuvântul lui Dumnezeu și Cuvântul Capului și, în acest sens, el se află deasupra Bisericii. Această relație fluidă, în care Biserica poate să dispună de Scriptură, dar numai în măsura în care se pune la dispoziția acesteia în calitatea ei de Cuvânt al lui Dumnezeu, poate fi explicată cel mai bine pornind de la secretele dintre mireasă și Mire, care sunt tainele iubirii divine. Cu cât mai mult Dumnezeu se predă Bisericii în forma neputinței pentru a înălța și îmbogăți Biserica, cu atât mai mult trebuie să se smerească Biserica slujitoare, iar în umilința Fiului să se închine măreției sale supreme. Prin urmare, dacă pe lângă Scriptură ea cunoaște și tradiția ca sursă a credinței sale, în niciun caz nu trebuie să o facă pentru a se sustrage autorității

¹ Vezi selecția mea din Origen „*Geist und Feuer*” (1938), pp. 130-133.

* Cuvintele preotului după citirea Evangheliei: Prin cuvintele Evangheliei să ne fie nimicite păcatele. (n. t.).

Scripturii invocând tradiții de neînțeles, care se poate să fi fost modelate chiar de ea. Ci mai degrabă, așa cum s-a spus deja, că după întruparea lui Dumnezeu litera nu mai poate fi decât o funcție a corporalității sale vii, care depășește în orice caz principiul simplei litere. Însăși Scriptura mărturisește această transcendență: „Și alte multe minuni a făcut Isus înaintea ucenicilor Săi, care nu sunt scrise în cartea aceasta [...] Dacă s-ar fi scris cu de-amănuntul, cred că lumea aceasta n-ar cuprinde cărțile ce s-ar fi scris” (Ioan 20,30; 21,25). Cuvântul mărturisitor atestă că Cuvântul mărturisit, Cuvântul revelației, este infinit mai bogat decât ceea ce poate fi consemnat în mărturia Scripturii. Aici Cuvântul de după întrupare diferă semnificativ de Cuvântul de dinaintea întrupării. Cuvântul Vechiului Legământ era doar „cel care venea”, nu era Cuvântul în sfârșit venit, împlinit, și de aceea nu putea fi nici transmis (în sensul că tradiția este o expresie a plinătății Cuvântului apărut, care aruncă în aer orice Scriptură)¹, fiind cuvântul Legii și al făgăduinței era adecvat pentru ceea ce trebuia să poată cuprinde cuvântul uman și Scriptura umană – presupunându-se, desigur, întotdeauna, că acest cuvânt nu putea fi nici el primit decât în credință și prin harul duhului care l-a rostit. Dar evreii nu trebuiau să creadă în niciun caz în alte revelații divine făcute lui Avraam sau Moise, în alte cuvinte ale profeților decât cele consemnate (înainte sau după) în Scripturile lor. Nu exista așadar nicio tradiție ca sursă de credință în Vechiul Legământ, principiul Scripturii avea aceeași valabilitate pe care o are Noul Testament în protestantism. Faptul că tradiția a trebuit să se adauge ca sursă de credință încă din timpul întrupării lui Hristos nu poate fi dedus din caracterul organic al oricărei istorii, așa cum a făcut în mod predilect școala din Tübingen, ci trebuie explicat în primul rând pornind de la unicitatea persoanei divino-umane a lui Hristos și a relației sale cu trupul său mistic, Biserica. Fără tradiție, și Scriptura Noului Legământ ar rămâne veterotestamentară, ar avea caracter de lege și făgăduință și nu ar fi Cuvântul-trup al celui care trăiește și acționează în mod necesar și ca trup euharistic al vieții (care nu exista în vechiul Legământ) în Biserica sa. De aceea caracterul eshatologic al protestantismului strict este, pe deplin

¹ În sens uman exista, desigur, o tradiție, deoarece fixarea în scris a Cuvântului lui Dumnezeu are loc târziu și recurge la toate tradițiile de secole, așa cum se întâmplă în mod normal la popoarele antice. Această tradiție este ca o gestație, al cărei scop și finalitate este nașterea copilului purtat și pe deplin format: a cuvântului Scripturii. În Noul Legământ, Scriptura stă la începutul istoriei Bisericii și este, ca Scriptură, imediat scăldată și purtată de tradiție.

consecvent, combinat cu negarea liturghiei și a transsubstanțierii. Dumnezeu Vechiului Legământ vorbește în cuvinte răspicate din cer pe pământ. El nu se predă poporului său. Hristos se predă Bisericii, pentru că el s-a predat pe cruce pentru ea (Efeseni 5,2: 5,25), pentru că Tatăl l-a dat pentru noi pe cruce (Romani 8,52), pentru că până la urmă pe cruce el și-a dat duhul (Ioan 19,50), același duh pe care, în ziua de Paști, îl însuflă Bisericii sale (Ioan 20,22). Astfel, el se predă Bisericii sale ca Euharistie și ca Scriptură, se dă în mâna ei în ambele forme de trup, dar în așa fel încât în ambele forme creează mijlocul prin care să fie în Biserică acea viață unică, mereu vie, imuabilă și totuși infinit de variată, care ascunde surprize mereu noi. Prisosița infinită a Cuvântului revelației față de capacitatea de cuprindere a cuvântului mărturisitor este în favoarea Bisericii în vitalitatea euharistică a lui Hristos, iar reflectarea necesară a acestei vitalități este, în forma cuvântului, principiul tradiției. Scriptura este ea însăși tradiție, în măsura în care este o formă de predare a lui Hristos către Biserică, în măsura în care tradiția exista înaintea existenței Scripturii iar autoritatea Scripturii nu s-ar fi putut stabili fără tradiție, dar în așa fel încât Scriptura, ca oglindă divină a revelației divine, devine garanția oricărei tradiții ulterioare, fără de care tradiția ecleziastică și proclamarea adevărului ar fi periclitată și chiar făcute imposibile, întocmai ca sfințenia fără Euharistie.

Fiind Cuvântul lui Dumnezeu care se atestă pe sine, cuvântul Scripturii este în esență trei lucruri: este cuvânt despre Dumnezeu, cuvântul lui Dumnezeu despre lume, cuvântul lui Dumnezeu către ființa umană.

1. *Cuvânt despre Dumnezeu.* Cuvânt, nu vedere, nu simțire, nici măcar bâlbâială, așa cum ar rezulta probabil în vorbirea omenească despre Dumnezeu. Ci un cuvânt de o claritate, o simplitate, o hotărâre inimitabilă. Acest caracter de cuvânt este total înrădăcinat în dubla taină a Trinității și a întrupării. Iar dacă Dumnezeu este exprimabil, este numai pentru că are în sine Cuvântul veșnic care îl exprimă veșnic; și pentru că acest Cuvânt a luat formă umană și exprimă în cuvinte și fapte omenești ceea ce este în Dumnezeu, este pe înțelesul omului. Primul lucru nu ne-ar fi de niciun folos fără al doilea, al doilea ar fi de neconceput fără primul. Identitatea persoanei lui Hristos în cele două naturi ale sale, ca Dumnezeu și ca om, este garanția că traducerea adevărului ceresc în forme pământești este posibilă, corectă, adecvată în Hristos. „Adevărat, adevărat zic ție, că noi ceea ce știm vorbim și ce am văzut mărturisim [...] Cel ce vine din cer este deasupra tuturor; și ce a văzut și auzit, aceea mărturisește” (Ioan 3,11.32). Dar în această exactitate, adevărul lui Dumnezeu este personal

(deoarece Cuvântul este persoana Fiului) și, prin urmare, suveran și liber. Fiul nu este o fotografie mecanică a Tatălui, ci o reproducere pe care o produce numai iubirea perfectă în suveranitate deplină. De aceea și traducerea Cuvântului divin în cuvânt uman de către Fiul este suverană și liberă și nu poate fi verificată altundeva decât în Fiul însuși. „Eu sunt Adevărul.” „Nimeni nu vine la Tatăl decât prin Mine.” Credința este așadar necesară pentru acceptarea Cuvântului, întrucât adevărul proclamat este în primul rând divin (depășind, prin urmare, orice înțelegere umană) iar în al doilea rând personal, adică nu poate fi înțeles altfel decât prin încrederea în libertatea persoanei divine care îl formulează, căci adecvarea între conținutul divin și forma umană de exprimare nu poate fi separată de persoana Cuvântului întrupat al lui Dumnezeu, chiar nu este altceva decât evenimentul și rezultatul întrupării înseși. Cu alte cuvinte: relația dintre uman și divin în Scriptură își are măsura, canonul ei în relația dintre natura umană și divină în Hristos. Și așa cum întreaga natură umană a lui Hristos este un mijloc de exprimare (*principium quo*) a persoanei sale divine (*principium quod*), care la rândul ei este expresia Tatălui, tot astfel fiecare cuvânt al Scripturii este un cuvânt uman autentic, dar ca atare este doar mijlocul de exprimare al unui conținut divin. Aceasta face și din relația mult discutată dintre „sensul literal” și „sensul spiritual” al Scripturii o problemă hristologică care trebuie rezolvată în sensul că cele două „sensuri” se comportă ca natura umană și natura divină în Hristos; primul accesibil este omenescul, cel care dezvăluie învăluind, care devine transparent în Înviere, dar care ca mediu al revelației divinității nu se va desființa, nici evapora în vecii vecilor. Sensul spiritual nu trebuie căutat niciodată „în spatele” literei, ci întotdeauna *în* ea, așa cum Tatăl nu se găsește în spatele Fiului, ci în el și prin el. Dar a te opri la sensul literal și a disprețui sensul spiritual ar însemna să-l privești pe Fiul ca pe o pură ființă umană și nu ar fi altceva decât cafarnaitism. Tot ceea ce este uman în Hristos este revelație a lui Dumnezeu și vorbește despre Dumnezeu; nu există nimic în viața, lucrarea, suferința și Învierea lui care să nu fie expresie, interpretare, reprezentare a lui Dumnezeu în limbajul creaturilor.

Adecvarea creată în Fiul între expresie și conținut nu exclude faptul că acest conținut, care este divin și este Dumnezeu însuși, este cel din-ce-în-ce-mai-mare față de forma de expresie creaturală. Pe cât de puțin exhaustiv poate fi înțeles Hristos în virtutea naturii sale umane în divinitatea sa, pe atât de puțin poate fi epuizat vreodată sensul divin al Scripturii pe baza literei sale. Înțelegerea nu se poate realiza decât în

credință, adică într-o ascultare care nu se transformă niciodată într-o viziune definitivă, într-o progresie deschisă și infinită, a cărei măsură este determinată până la urmă de Duhul Sfânt (Romani 12,3; Efeseni 4,7). Și deoarece credința, ca bază a înțelegerii oricărei revelații, produce o deschidere a conștiinței creaturale către o participare la conștiința divină pentru o deschidere a sensului interior-divin al Cuvântului printr-un fel de cooperare cu Dumnezeu (1 Corinteni 2,91-6), va reuși să înțeleagă cel mai mult acela care s-a deschis cel mai curat către Duhul Sfânt și i s-a pus la dispoziție: sfântul. El nu va face ceea ce omul împovărat de păcatul original face aproape involuntar și cu o obstinație disperată: să pună sensului Cuvântului lui Dumnezeu limite omenești, să-l declare adevărat de îndată ce se potrivește cu formele de gândire și obiceiurile de viață umane și nu le deranjează, să se liniștească cu sensul odată găsit ca și cum ar fi ultimul, încercând să facă tocmai ceea ce nu trebuia să facă Magdalena: „Nu te atinge de Mine, căci încă nu M-am suit la Tatăl Meu” (Ioan 20,17). A crede că ai înțeles un text al Scripturii definitiv și concludent, că i-ai epuizat sensul, că ai înțeles exhaustiv tot ceea ce voia să spună Dumnezeu cu aceasta, ar însemna să negi că Scriptura este Cuvântul lui Dumnezeu și că a fost inspirată. Căci efectul inspirației nu trebuie căutat doar în infailibilitatea Scripturii (ea este doar un efect secundar al inspirației și există chiar cărți lipsite de eroare, fără a fi fost inspirate pentru aceasta), cât mai degrabă într-o calitate permanentă, în virtutea căreia Duhul Sfânt viu, ca *auctor primarius*, stă mereu în spatele Cuvântului, mereu gata să introducă în profunzimile mai adânci ale adevărului divin pe oricine caută să înțeleagă acest Cuvânt al său în Duhul Bisericii (care îl are ca mireasă). Iar conținutul principal al Scripturii rămâne mereu Dumnezeu. Fie că povestește despre lume sau istorie, că dă legi sau vorbește în pilde: Dumnezeu este cel care vorbește și care vorbește despre sine. Despre ceea ce este el și despre modul în care vede și judecă această lume. A pătrunde în spiritul Scripturii înseamnă a face cunoștință cu interiorul lui Dumnezeu și a-ți însuși părerile lui Dumnezeu despre lume.

2. Astfel Scriptura, fiind Cuvântul despre Dumnezeu, este și *Cuvântul lui Dumnezeu despre lume*, iar aceasta din nou în unitatea ei cu Cuvântul revelației, care este Fiul întrupat. Pe de o parte, în așa fel încât Dumnezeu a stabilit sensul lumii în Fiul și nu vrea să-l vadă nicăieri altundeva decât în Fiul. În el a fost creată lumea: acel „la început” al creației (Facerea 1,1) este clarificat în sensul că acest „început era Cuvântul” (Ioan 1,1). Prin

urmare, și pentru el ca sens și scop, așa cum mai întâi „noi” credincioșii (Efeseni 1,4), dar apoi „toți” (1 Timotei 2,2-6), chiar „toate cele din ceruri și de pe pământ” trebuie să fi fost plănuite, alese, create și rezumate în el (Efeseni 1,10), astfel încât el este ca „Cel dintâi și Cel de pe urmă” purtătorul cheilor tuturor lucrurilor (Apocalipsa 1,18). Și nu doar ca Logos, ci și ca cel care a devenit ființă umană și ca cel răstignit. „Dumnezeu nu a conceput și nu a împlinit întemeierea lumii fără ca, prevăzând păcatul, să fi luat în avans hotărârea răscumpărării lumii, și anume a răscumpărării ei prin viitoarea întrupare a Fiului său Unul născut. Așadar răscumpărarea nu este un gând al lui Dumnezeu venit abia după facerea lumii. Dimpotrivă. Lumea a fost creată în anticiparea nevoii ei de mântuire, ca să devină scena acestei mântuiri. Deci nu doar prin Cuvântul veșnic, ci mai degrabă și mai mult pentru acesta, pentru Cuvântul care avea să se facă trup și care s-a întrupat și a trăit printre noi, pentru Hristos deci și pentru creștinătate a fost concepută această lume din veșnicie și a fost creată de Dumnezeu la începuturi.”¹ Dar dacă întreaga creație a fost făcută atât de substanțial în, prin și pentru Fiul, atunci ea participă fundamental la caracterul său formal de Cuvânt. În calitatea sa de Cuvânt întrupat, Fiul este legea supremă a lumii. Și numai din acest punct culminant se poate înțelege retrospectiv Cuvântul lui Dumnezeu ca Lege și promisiune, adică acea formă a Cuvântului sub a cărei lege Dumnezeu a plasat istoria sa cu umanitatea, ca o formă prealabilă și ca o bază a întrupării, dar, prin Vechiul Legământ, mergând și mai în urmă, și acea formă a Cuvântului așezată adânc în „firea” fapturilor încă de la creație și prin care păgânii au scrisă în inimile lor, în Cuvântul pus în ei, o lege care înlocuiește Cuvântul Legii și al făgăduinței evreilor (Romani 2,14-15). În acest Cuvânt al lui Dumnezeu din ei, ca într-un centru, este întemeiată și reglementată existența, atât a evreilor, cât și a păgânilor. A fi om înseamnă a fi destinatarul Cuvântului lui Dumnezeu și a fi creat după chipul lui Dumnezeu în așa fel încât să poți auzi acest Cuvânt și să-i poți răspunde. Teologia alexandrină, care raportează raționalitatea fapturilor (într-un sens mai larg chiar raționalitatea fapturilor subumane) la prezența Logosului în ele, se întâlnește aici cu filosofi moderni ca Dilthey, Heidegger, Kamlah, care iau în serios derivarea „rațiunii” [*Vernunft*] din „percepție”

¹ Loch și Reischl, *Die hl. Schriften* (1885²), despre Efeseni 1,4-5. – Cf. „*Geist des Christentums und des Katholizismus*”. Scrieri alese: Teologie catolică din epoca idealismului și romantismului german, ed. de J. R. Geiselmann (Mainz 1940), în special pp. 397 sqq.